

გრძელდება რამდენსამე საათი. გ-ის შესახებ, ავად-ს რჩება წუკეტილი მოგონება. დ) ნაწილობრივი ანუ ბრავე-ჯეკსონის გ. - გამოიხატება მხოლოდ გარკვეული ჯგუფის კუნთების (მაგ., ზემო, ან ქვემო კიდურის კუნთების, სახის მუსკულატურის) ტონურსა და კლონურ კრუნჩხვებში. შემთხვევათა ნაწილში შეიძლება მოხდეს კრუნჩხვების გაცრცობა და - ნარჩენ კუნთებზეც. გვხვდება თავის: ტვინის გარკვეული უბნების ლოკალური დაზიანების დროს.

ცუნება - გარკვეული მთლიანი სულიერი განწყობილება - კარგი ან ცუდი, აპათიური ან აგზნებული. ვრცელდება ცნობიერების ყველა შინაარსზე, ის მთელ პიროვნებას მოიცავს. წარმოიშობა საერთო შთაბეჭდილებათა ერთობლიობის საფუძველზე. მისი გამომწვევი მიზეზი შეუმჩნეველი კი შეიძლება იყოს, ე. ი. არც კი ვიცოდეთ რამ წარმოშვა იგი. მიგრამ ისოც შეიძლება, რომ გ. რამე კონკრეტულმა მიზეზმა აღძრას. მაგ., დღეს მივიღე მეგობრის ბარათი, გამიხარდა და კარგ გუნებაზე დავდექი. ორიგე შემთხვევაში თვით გ. ზოგადი, | დიფუზური ხასიათის სულიერი განწყობილებაა, რ-იც რაიმე | საგნისაკენ მიმართული არ არის, საგნისადმი ინტენცია არ ახასიათებს. („გუნებაზე ყოფნის განცდა, თავის იქით არაფერზე მიუთითებს“ თ. ევერტი). ზეგავლენას ახდენს აღ-ნის ქცევაზე, განსაზღვრავს აფექტების ხასიათს. შეიძლება იყოს ხანგრძლივი, ქრონიკული, ან უფრო ხანმოკლე; მწვავე და სწრაფი მიმღინარეობა იშვიათად ახასიათებს, გარდა გაცლენას ახდენს აღ-ნის ორგანული (სომატურ-ვიტალური) მდგომარეობა, მაგ., ავად. აღ-ნი მეტწილ ცუდ გუნებაზეა. ამიტომ შეიძლება | და თერაპევტურ-დიაგნოსტიკური მნიშვნელობაც მოეცეს.

| დ

დავიწყება - დასწავლილის დავიწყება ისეთივე ბუნებრივი მოვლენაა, რ-ჩუ დამახსოვრება. შესისამებრ, რაც სუბ-ს უსწავლია, ზოგი რამ იქიდან ავიწყდება. | დ. დროის ფუნქციას წარმოადგენს: რაც დრო გადის, სულ უფრო და უფრო მეტი გვავიწყდება. | და იზრდება.

ჩვეულებრივ, როცა | დ-ის შესახებ მსჯელობენ, მხედველობაში იქცეთ წარსულში ცნობიერად მიღებული განცდების და საერთოდ სწავლის შედეგად შეძენილი ცოდნა-ჩვევის ცნობიერებიდან გასვლა. დ. უზრაძის განწყობის თეორიის თანახმად, ცოველი შინაარსის დასწავლის, საფუძვლად განწყობა უდევს. დასწავლილის გახსენება მისი ქვემდებარე განწყობის კვლავ აქტუალიზაციის საფუძველზე ხდება. მაგ - რამ დ. ორსაერ ამ ფაქტს, ე. ი. ცნობიერად შეძენილ შინაარსსა

(კოდნა-ჩვევებს) და განტყობის საფუძველზე მიღებულს - ერთნაირად

არ ეხება.

დ. უზნაძე ორი სახის |დას განასხვავებს: 1) კომიტეტიდ შეძენილი შინაარსის (კოდნა-ჩვევების) გასვლას მეხსიერებიდან, დაკარგვის, ხოლო მათი ქვემდებარე განტყობის /შენ არჩეუნებას და 2) ისეთ |დას. რიც ერთნაირად ეხება, რ-რც ცნობიერად შეძენილ კოდნა-ჩვევებას, ისე მის ქვემდებარე განტყობასაც. დის ამ სახეს, როცა ოჩვეს, ე-ს კოდნისა და მისი ქვემდებარე განტყობის დაკარგვა ხდება, ადგილი აქვს პიროვნების |ფს-კური დაავალების შემთხვევაში. ნორმალურ ფს-კაში მხოლოდ პირველი სახის |დას აქვს აღვილი. როცა დასწავლით შეძენილი კოდნა-ჩვევა იყარება, ხოლო მისი ქვემდებარე განტყობა შენაჩინებულია ასეთი დ-ისათვის რამდენიმე ნოშანის დამას. მათში მართადია: 1) დამახსოვერებული შინაარსის გამუნდოვნება . გაფერმ-მკრთალება; 2) შინაარსის შემადგენელ ნაწილებს შორის კავშირების შესუსტება. დარღვევა, რის გამოც რ-იმე მათგანის რეპროდუქცია გაძნელებულია და საგანგებო ძალისხმეულის მოითხოვს; 3) რაც დრო გადის |დას მასალის კვლავ დასწავლისათვის სუბ-ს სულ უფრო მეტი ეარჯიში სჭირდება.

დ. გარკვეული კანონების მიხედვით ხდება. პირებული იგი ექსტრემული გამოკვლა ჰ. ებინგჰაუსი და მის მთავარი კანონიც მანვე დაადგინა. ამ კანონის მიხედვით, დასწავლილი მასალის |დ: დრო-წალის ფუნქციას წარმოადგენს: დროის ზრდის კვალობაზე და იზრდება. მაგრამ ეს ზრდა გარგეული კანონზომიერებით ხდება: დ. უფრო სწრაფიდ დასწავლის მომენტიდან პირველ სათებში, შემდეგ დღეებში იგი სულ უფრო და უფრო ნელა კლემულობს და დგება ისეთი მომენტი, რ-ის შემდეგ იგი ერთ დონეზე რჩება, აქედან ნათელია, რომ აპლიკაციური დ. არ არსებობს, ერთხელ დასწავლიდან რაღაც ნაწილს მეხსიერება სამუდამოდ ინარჩუნებს.

თუმცა დ. დროის ფუნქციაა, მაგრამ, რაღვან ცარიელი დრო სუბ-თვის არ არსებობს და მის მეხსიერების მრავალი სხვა მასალის დასწავლა-დამახსოვერება უხდება, ამიტომაც |დას სხვა ფაქტორებიც განსაზღვრავს. ძირითადად ეს ფაქტორები შემდეგია: 1) ა. აალის კანონი ხანგრძლივი | დროისთვის განზრახული დამახსოვერება უფრო დიდხანს რჩება მეხსიერებაში, კიდრე უფრო ხანმოქლე | დროისთვის განზრახული. 2) სწრაფიდ დასწავლილი ჩვეულებრივ სწრაფიდვე გადის მეხსიერებიდან, იგი უფრო | გვავიწყდება, კიდრე ის | მასალა, რაც ხანგრძლივად ესწავლისთვის. 3) კონკრეტული, ანუ თვალსაჩინო და აზრიანი მასალა უფრო ხანგრძლივად გვამახსოვრდება, კიდრე განკუნებული ან უაზრო შინაარსის მასალა.

და უარყოფითიც შეიძლება იყოს და დადებითიც: უარყოფითია დ. მაშინ, როცა რისამე გახსენება გვჭირდება და ვერ ვიხსენებთ. შავი, სახელები, ციფრები და სხვა, დაღებითია იგი, რ-რც ძველისაგან განტვირთვა და ახალ-ახალი მასალის დახსომების უზრუნველყოფა— უველავერი, რაც გვისწავლია, მუდამ რომ გვახსოვდეს უკლებლივ, მაშინ ახლის დახსომება თუ შეუძლებელი არა, გაძნელებული უთუოდ იქნებოდა.

დაკვირვება — აქტიური | აღქმა, — როცა სუბრ წინასწარ შემუშავებული გეგმის მიხედვით უდგება ობიექტის აღქმას, გამოყოფს ამ ობიექტის დამახ. ნიშნებს, ახდენს მის ანალიზს. დ. რ-რც აღქმა, იმით განსხვავდება პასიური აღქმისაგან (საკუთრივ პერცეფციისაგან), რომ მისთვის გამსაზღვრელია არა მარტო გამლიზიანებელი, არამედ, მასთან ერთად, საგნისკენ სუბ-ის შემეცნებითი მიმართებითაც. | დას შემთხვევაში აღქმის „აღმოცენებაც და შინაარსიც სუბ-ის განზრა-ხვაზეა დამოკიდებული“ (და უზნაძე). დ. რ-რც წინასწარ განზრაბული აღქმა, მეცნ-ული კვლევის მეთოდს წარმოადგენს რ-რც ფს-გიაში, ისე — სხვა მეცნ-აშიც.

დამაყოფილება — ორგანიზმის გარემოსთან დარღვეული წონას - წორობის აღდგენა. მოთხოვნილების დ. ყოველთვის სიამოვნების განცდასთან არის დაკავშირებული. (იხ. მოთხოვნილება).

დალტონიზმი — წითელ-მწვანისადმი სიბრძმავე: აღ-ნი ვერ არ - ჩევს სპეციალისტი წითელსა და მწვანე ფერს, მათ ადგილზე ხედავს სი - რუხის ნიუანსებს. აღმოაჩინა ინგლისელმა ქიმიკოსმა დ. დალტონმა, რ-იც თვითონ იყო ამ სენით დაავადებული (იხ. ფერთა სიბრძმავე).

დამახსოვრება — იხ. დასწავლა.

დამხმარე სკოლა — სპეციალური სასწავლო-სააღმზრდელო დაწესებულება, სკოლა, პრუასუსტი (ოლიგოფრენი) ბ-ვებისათვის, რ-ებიც ნორმალურ სკოლაში დამალ აკადემიურ წარმატებას თავს ვერ აღწევენ, თვითონ წინ ვერ მიღიან და კლასის წინსვლასაც აფერხებენ. | დ. | სის კონტაგინტის მეტა წილი იოლი თუ მძიმე ფორმის დებილებია (იხ), მცირენაშილი — იმბეცილები (იხ). | სასწავლო მასალა სპეციალურადაა | შეჯრილი მასობრივი დაწყებითი სკოლის პროგრამის საფუძველზე. მნიშვნელოვანი | ადგილი ხელგარჯილობასა და შრომას აქვს დათმობილი. მეოთხე კლასიდან იწყება სპეციალურ-პროფესიული სწავლება. მთელი სასწავლო-აღმზრდელობითი სისტემა შეგუებულია აღსაზრდელის დეფექტის სპეციფიკასთან. კლასში ბ-ვთა რაოდენობა მცირეა (15-16), რაც აადგილებს ბ-ვისადმი ინდივიდუალურ მიღვომას. შემოღებულია საეჭიმო გამაჯანსაღებელი ლონისძიებები, წარმოებს. პირადი დეფექტის (ენა-ბლუობა, ენაბრგვილობა) კორექცია.

დ. სის მიზანია საგანგებო პერ გამაჯანსალებელი ღონისძიებებით ბუთა ფს-კური და ფიზ. ნაკლის კომპენსირება და შრომითი პროფესიული ჩვევების მქონე საზოგადოებრივად სასარგებლო ად-ნის აღ-ზრდა.

დარწმუნებულობა – ერთგეარი ინტელექტუალური გრძნობა, რ-იც თან სდევს ცნობიერების ყეველა შინაარსს. ნიშნავს: სუბ-ის რწმენას (დარწმუნებულობას), რომ აღმის, წარმოდგენის, მოგონების, მსჯელობა-დასკენის, თუ სხვა ფს-კური განცდის შინაარსი, რ-იც მას ამ-ერთგან აქვს, საესებით შეესაბამება მოვლენათა ობიექტურ ვითარებასა-შაგი, ად-ნის ამა თუ იმ მოვლენას წარსული ცხოვრებიდან ყოველთვის თან ახლავს რწმენა, რომ მოგონების შინაარსი, რ-იც მან ახლა აღა-დგინა, ნამდვილად ისეთი იყო მაშინაც, როდესაც მან იგი აღიქვა. ან კიდევ: ჩაიმე მსჯელობა-დასკენის პროცესს თან მოჰკუება გამოკვეთი-ლი რწმენა, რომ აზრთა მიმდინარეობა, რ-იც სუბ- ახლა ავითარებს, სინამდვილეს წარმოადგენს. იგიერ ითქმის ცნობიერების სხვა შინაარ-სის შესახებ. თვით აღმის შინაარსიც კი არ არის თავისუფალი | დ-ის გრძნობისაგან. სუბ- ყოველთვის დარწმუნებულია, რომ სამყარო, რ-აც ის აღიქვამს, ჩეალური სამყაროა. ამ გრძნობის დაკარგვა ივად-ური მდგომარეობის განვითარებას ნიშნავს.

დ. ბევრ შემთხვევაში შეუმჩნეველი გრძნობაა. ის აშკარავდება და თვალსაჩინო ხდება, როცა ცნობიერების შინაარსის კეშმარიტების შესახებ ექვეი აღიძვრის და ამ შინაარსის ნამდვილობის საკითხი დაის-მის. ამის შესაბამისად | ფს-გიაში დ-ის ორთ სახე უნდა გავარჩიოთ: 1. ლატენტურად აჩსებული დ-ის გრძნობა, რ-იც დაკავშირებულია უფრო დაბალ აქტებთან-მოვლენების, აღმის, წარმოდგენის პროცესებთან და 2. მკაფიოდ გამოკვეთილი, მაღალინტელექტუალურ და შემეცნებით აქტებთან დაკავშირებული. ამ სახით იგი ინტელექტუალურ ემოციათა ჯგუფს განეკუთვნება. პირველ შემთხვევაში, ცნობიერების შინაარსის ნამდვილობის საკითხი სუბ-ს არ უჩნდება. ამ შინაარსის ჩეალობის რწმენა (დარწმუნებულობა) თავისთავად უშუალოდაა მოცემული. მე-ორე შემთხვევაში ექვით აღძრული და ფს-კური პროცესი აზროვნება-მსჯელობის აქტებით მიღის. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში ძიება პა-სუხს მოითხოვს და პასუხის სისწორეში თვითონ სუბ- აშკარადაა დარწმუნებული.

თუ რ-რ უჩნდება სუბ-ს დ-ის განცდა, ეს საკითხი ფს-გიაში პრობლემად დგას. ცნობილია მისი გაღაწუვეტის რამდენიმე თეორია (და-იუმი, ვ. შტერნი, ვ. ბეტსი). მათ შორის საგანგებოდ უნდა გა-ესეას ხაზი დ. უზნაძის განწყობის თეორიას ამ თეორიით საესებით ჩათვლია რომ დ-ის საფუძველი განწყობაა, რამდენადაც თვით განწყობა

ბა ობიექტური ვითარების გადატანაა სუბ-ში, სუბ-ის მომართვაა ობიექტური ვითარების შესატყვისადაც ცხადია, ამის გამო ამ ობიექტური სინამდვილის შესახებ და თვით განწყობის არსები პოცემულია.

დასამახსოვრებელი ერთეულის რიგში ადგილის კანონი— იხ. დაწესებულის კანონები .

დასკვნა — ღოგიცურ-ვერბალური აზროვნების ერთ-ერთი ფორმა: ორი მსჯელობიდან ახალი აზრის გამოტანა. ამ მსჯელობებს ღოგიცაში წანამძღვრები ეწოდება დაწანამძღვრებიდან გამომდინარე შეღეგია. თუმცა დაწესებული შინაარსი წანამძღვრებშია ნაგულისხმევი, მაგრამ, მიუხედავად, ამისა, და მაინც, ახალი აზრის შემცველია და აზრთა მიმღინარეობის სისტემაში მოყვანას ნიშნავს.

დასწავლა ანუ დამახსოვრება— აქტიური მეხსიერების ერთ-ერთი ფორმა. ად-თან იგი წარმოადგენს გარკვეული მასალის დასწავლას წინასწარ მიღებული განზრახვით. ამიტომ და-ში კანონები და ფაქტორები ად-თან იგივეა, რაც მისი აქტიური მეხსიერების და სწავლის ფაქტორები და კანონებია. და გულისხმობს ახალი მასალის დაუფლებას, დამახსოვრებას გარკვეული ჩვევა-ცოდნის სახით და მის შეყვანას არ-სებული ცოდნის. მარაგში და საჭიროებისამებრ მის გამოყენებას და-სასწავლი მასალის, უფრო სწრაფი ათვისების შენახვისა, მისი ნებისმიერო აქტივიზაციის მიზნით, სუბი იყენებს თავისებურ მეთოდი-კურ ხერხებს: ყურადღებითაა მიმართული დასასწავლი მასალისადმი, შეაქვს მასში ცვლილებები (რიტმიზაცია, დაჯგუფება), შეგნებულად აკავშირებს მას ძველ, ნაცნობ მასალასთან.

და-ის სისტრატეს, ხანგრძლივობას და სიმტკიცეს გარკვეული ფაქტორები განსაზღვრავს ასეთებია: ნებელობა, ინტერესი, ინტელექტი, სენსორული და ფიზიოლოგიური ფაქტორები.

1. ნებისყოფის ფაქტორი— ის | ფაქტი, რომ სანამ სუბი დასწავლას შეუდგებოდეს, წინასწარ აწესრიგებს დასასწავლ მასალას მისი იოლი ათვისების მიზნით, უკვე გულისხმობს ნებელობის ფაქტორის განმსაზღვრელ მნიშვნელობას და-ის პროცესში. ექსპერტიდად დადასტურებულია, რომ განზრახვის გარეშე, სუბ-ის მიერ და-ის მიზნის გაცნობიერების გარეშე, რაიმეს და შეუძლებელია, როცა ცპ-ს მრავალჯერ აკითხებენ რაიმე | ტექსტს, მაგრამ არ უუბნებიან, რომ იგი მან დაის-წავლოს და მერე აღადგინოს, მაშინ მას ამ მრავალჯერ წაკითხულიდან თითქმის არაფერი ამახსოვრდება; მაგრამ, თუ მას წინასწარ ავალებენ წაკითხული მასალა დაიხსომოს და აღადგინოს, მაშინ რამდენიმე განმეორებაა საკმარისი, რომ მასალა დაიმახსოვროს და აღადგინოს (პ. რადოსავლევიჩის ექსპერტი). ნებელობის ფაქტორი განსაკუთრებით

დ-ის სისწოდებული ახდენს გავლენას. ~

2. ინტერესის ფაქტორი დ-ისთვის აგრეთვე არსებითი მნიშვნელობისაა. ინტერესი დ-ის პროცესისათვის ენერგიის წყაროა. იგი სწავლას თავისუფალი მოქმედების ხასიათს ანიჭებს. საინტერესო მასალას უფრო სწრაფად იმახსოვრებს სუბ და ხანგრძლივად ინარჩუნებს, ვიდრე არასაინტერესო მასალას.

3. ინტელექტუალური ფაქტორი – ნებელობისა და ინტერესის გვერდით, დ-აში ინტელექტი ღიღ როლს ასრულებს. როგორ მესაიერებაზე და დ-აზე ლაპარაკობენ, გარევეული ცოდნის შეძენას გულისხმობენ. მაგრამ ცოდნა მაშინაა ნამდვილი, როგორ გაგებულია დასამახსოვრებელი მასალის აზრი, ხოლო აზრის წედომა შესაძლებელს წდის და ააღვილებს კიდევ რამე მასალის ათვისებას. ამიტომაა, რომ როგორ რამე გინდა დაისწავლო, ცდილობ კარგად გაიგო იგი თვით უაზრო მასალის დაშიც (ციფრები, სიტუაციები, ცალკე წინადადებები) შეიმჩნევა ინტელექტის მონაწილეობა. ცპ. ცდილობს უაზრო მასალის ერთეულებს შორის გააბას კავშირი, დაჯგუფოს ისინი, მიამსგავსოს ნაკრობ მასალას, რათა გაიადვილოს დაშანება. უველავერ ამას ინტელექტი აკეთებს.

4. სენსორული ფაქტორი – გულისხმობს შეგრძნების რომელი მოდალობით აღიქვამს სუბ. მასალას: მხედველობის, სმენის თუ მოტორულის. ზოგი სუბი უფრო ადვილად და მტკიცედ მხედველობით მიღებულ მასალას იმახსოვრებს, ასეთ მეხსიერებას მხედველობითი ანუ ოპტიკური ტიპის მეხსიერება ეწოდება. ზოგი სმენით მიღებულ მასალას მხედველობით მიღებულზე უფრო ადვილად იმახსოვრებს ასეთ მეხსიერებას სმენითი ანუ აკუსტიკური ტიპის მეხსიერება ეწოდება. ზოგი უფრო იმახსოვრებს საკუთარ მოძრაობასთან დაკავშირებულ მასალას. სუბ-ტის ასეთ მეხსიერებას მოტორული ტიპის მეხსიერებას უწოდებენ. გვხვდება აგრეთვე შერეული ტიპის მეხსიერება: მხედველობით-სმენით, მხედველობით-მოტორული და სხვა (ეს მეხსიერების ანუ დ-ის ტიპოლოგიის საკითხია). გარდა აღნიშნული ტიპებისა, მეხსიერების თითოეული მოდალობის ფარგლებში, მეხსიერების სპეციალურ სახეებს განასხვავებენ იმის მიხედვით, თუ რომელი მასალის დახსომებისაკენ უფრო აქვს მას მიღრეკილება. მაგ., ცნობილია, რომ ზოგი სიტუაციებს ან სახელებს იმახსოვრებს ადვილად, ზოგი-ციფრებს, ზოგი-სურათებს, ფიგურებს, ზოგი-ადგილდებარეობას და სხვა.

5. ფიზიოლოგიური ფაქტორი – მიუთითებს ორგანიზმის საერთო მდგომარეობის მნიშვნელობაზე დამახსოვრების ნაყოფიერებისათვის. დალლილობა, უძილობა, ავადმყოფობა, დახსომების, ე. ი. დ-ის ნაყოფიერებისათვის არახელსაყრელი პირობებია: დ-ის კოეფიციენტი ამ შემ-

თხვევებში. ჩეკულებრივზე უფრო დაბალია, მნიშვნელობა აქვს აგრეთ - ვე დღის დროს (დილა-საღამო), რადგან ორგანიზმი დღის სხვადასხვა დროს სხვადასხვანაირად გრძნობს თავს. მაგრამ | ეს ყოველ ცალკე ორგანიზმზეა დამოკიდებული და რაიმე ზოგადი კანონზმოირების დაწესება შეუძლებელია.

დასწავლის კანონები – დას (დამახსოვრებას) რ-რც ად-ის აქტივობის ერთ-ერთ სახეს სრულებით მოწესრიგებული და კანონზომიერი მიმღინარეობა ახასიათებს. მისი ფუნქციობა გარეჭეულ კანონებს ემორჩილება, ასეთებია: გამეორების აღგილის კანონი, გეშტალტიზაციის კანონი, დასამახსოვრებელი ერთეულის აღგილის კანონი, იოსტის კანონი, მთლიანი სწავლის კანონი, ფუქოს კანონი, ჰიპერფიქსაციის კანონი.

1. გამეორების აღგილის კანონი დ-ში: მასალის გარდვეული მოცულობის დასასწავლად რამდენიმე გამეორებაა საჭირო, ვთქვათ 20 გამეორება. ამ ოცის რიგში ყოველ გამეორებას განსხვავებული წილი შეაქვს მასალის დასწავლაში. ექსპერტულად დადასტურებულია, რომ, რაც უფრო ახლოა რიგში გამეორება დასწავლის დასაწყისთან, მით უფრო დიდი წვლილი შეაქვს მას დამახსოვრების საერთო : შედეგში, ანუ მით უფრო დიდია მისი მნემური ღირებულებაა პირველი გამეორება ყველაზე უფრო დიდი! მნიშვ-საა, ხოლო უკანასკნელი (ჩვენს მაგალითში მეოცე გამეორება) ყველაზე ნაკლები. თუმცა კი დასწავლის სიმტკიცისა- თვის უკანასკნელი გამეორებაც აუცილებელია.

2. გეშტალტიზაციის კანონი დ-ში – უფრო ადვილად დასწავლის შიზნით, სწავლის პროცესში მნიშვ. აქვს მასალის | დატრუქტურებას, ელემენტების გაერთიანებას, მასალის გარდაქმნას შინაგანად დანაწევრებულ | კომპლექსურ ერთეულებად; ამისათვის სუბ წინასწარ აჯგუფებს მასალას რაიმე ნიშნის მიხედვით, აწესრიგებს, ; აორგანიზებს მას აზრიან ერთეულად, | იუნიტს უმთავრესად რიტმიზაციის ხერხს, გამოკვეთს გარევეული თანამიმდევრობით მთლიან ერთეულებს. მაგ., ლექსი უფრო ადვილად დასასწავლება, ვიღრე პროზაული შინაარსის მასა- ლა, რადგან მისი ! გეშტალტი . რიტმის პრინციპითაა დასტრუქ- ტურებული. რიტმიზაცია თვით უაზრო მასალის გაგეშტალტებაზედაც აწლენს გავლენას.

3. დასამახსოვრებელი ერთეულის რიგში აღგილის კანონი – 3. ემინგპაუსის ცდებით (უაზრო მარცვლებზე) დადასტურდა, რომ დამახსოვრებას ხელს უწყობს ის აღგილი, რ-იც დასასწავლ წევრთა რიგში უკავია ამა თუ იმ ერთეულს: ყველაზე უფრო სწრაფად და ადვილად ცა.

იმაჩსოვრებს რიგის პირველ და უკანასკნელ წევრებს, ვიდრე შუა აღვილ-ზე მოთავსებულებსა.

აღნიშნული კანონზმიერება ებინგჰჰუსის შემდეგ ჩატარებული ცდებითაც დადასტურდა, ოღონდ შემდეგი განსხვავებით: როცა დასა-მახსოვრებელი მასალა ჰომოსექსუალი და შინაარსობრივადაც ერთიანი (უაზნო მარცვლები, ციფრები, ფიგურები), მაშინ, როგორც წესი, , რიგში პირველი და ბოლო აღვილის უპირატესობა დამახსოვრებისათვის ყოველ-თვის ძალაში რჩება; ხოლო როცა მასალა აზრიანია და შინაარსობრი- უადაც განსხვავებული (სიტყვები, სურათები, | წინაღადადებები), მაშინ საკუთრივ ემოციურ-აფექტური შინაარსის მქონე წევრების – სიტყვის, სურათის თუ წინაღადების დამახსოვრების/ეფექტი რიგის შუა აღვილზეც დიდია.

4. ა. იოსტის კანონი – ეხება საკითხს, აქვს თუ არა რაიმე მნემური ლირებულება მასალის დასამებისათვის საჭირო გამეორებებს შორის ჩართული ინტერვალების ხანგრძლივობას, ამ საკითხზე ა. იოს-ტის კანონის პასუხი შემდეგი ორი დებულების სახით შეიძლება გამოი-თქვას:

ა) „ვიზუალური მასალის“ (მარცვლების რიგის, ციფრების, ცალ-ცალების სიტყვების თუ ლექსის) ზეპირად დასამახსოვრებლად და შემთხვე- ვაში უფრო ნაკლები გამეორებად საჭირო, | როცა გამეორებათა შორის ჩართული ინტერვალი უფრო ხანგრძლივია, ვიდრე იმ შემთხვევაში, რო-ცა ეს/უკანასკნელი ხანმოკლეა“ (და უზნაძე). სხვანაირად რომ ეთქვათ, მასალის დიდი ინტერვალებით გამეორება ააღვილებს დას.

ბ) როცა მასალის დამახსოვრებისათვის საჭირო გამეორებები (გა- მეორებით წაკითხვები ზედიზედ თანმიყოლებით ანუ უინტერგალოდ წარმოებს, ყოველ ასეთ შემთხვევაში გაცილებით უფრო ბევრი გამეო- რებად საჭირო, ვიდრე მაშინაც კი, როცა ამ | გამეორებებს. შორის ძა- ლიან მცირე დროითი ინტერვალია ჩართულია ერთი სიტყვით, „უინტერ- ვალო გამეორება“ განსხვავებით „ინტერვალებით გამეორებისაგან“ ზრდის. მასალის დასამებისათვის საჭირო გამეორებათა რიცხვს და, მაშასადამე, აძნელებს დას.

უკანასკნელი დებულება უდავოდ სწორია და რისამე მხრივ შესწორებას არ საჭიროებს; მაგრამ იგივე არ ითქმის პირველი დებუ- ლების შესახებ. აქ შემდეგი შენიშვნა უნდა გაკეთდეს.

დასამახსოვრებელი მასალის „ინტერვალებით გამეორება“ სჯობ- ნის მის „ზედიზედ თანმიყოლებით გამეორებებს“, მაგრამ ეს მაინც იმას არ ნიშნავს, რომ, თითქოს, რაც უფრო გავზრდით (გავათანგრძლი- ვებთ) გამეორებათა შორის ჩართულ ინტერვალს, სულ უფრო და უფრო

უკეთეს შედეგს მივიღებთ. არა, — ინტერვალის ზრდამ მხოლოდ გან-
საზღვრულ ფარგლებში შეიძლება | გაააღვილოს მასალის დამახსოვრება,
თორემ ძალზე ხანგრძლივი დროითი ინტერვალი, პირიქით, დავიწყების
ფაქტორი შეიძლება იყოს და ორა დახსომებისა. უნდა არსებობდეს
დასტაციილი მასალის გამეორებათა შორის ჩართული ინტერვალის
„ოპტიმალური ხანგრძლივობა“ ანუ ისეთი „ოპტიმალური ინტერვალი“.
რ-იც თავისი მნემური მნიშვ-ით უფრო ხანმოკლე ინტერვალებს ჯობ-
ნის და უფრო ხანგრძლივებსაც.

მასალის დამახსოვრებისათვის | გამეორებათა „ოპტიმალური ინ-
ტერვალის“ მნიშვ-ის საკითხი ა. იოსტს არ | შეუსწავლია და საერთოდ
მის ცდებში იგი არც ჩანს „ოპტიმალური ინტერვალის“ ფაქტი პირვე-
ლად ფრანგმა ფს-გმა ჰ. პიერონმა გამოიკვლია.

ცდებს, რ-ებიც მან ამ მიმართულებით ჩაატარა, უნდა გაერკვია,
თუ რამდენი გამეორება იქნებოდა საჭირო 20 ციფრის დახსომებისათ-
ვის ხანგრძლივობით განსხვავებულ ინტერვალთა პირობებში.

პიერონის ცდების თანახმად შეიძლება ითქვას, რომ გამეორება-
თაშორის ჩართული მზარდი ინტერვალებიდან ოპტიმალურად ნაყოფიე-
რი მხოლოდ ის ინტერვალია, რ-იც კი წუთსა და 20 წუთს შუა მდება-
რეობს და რ-იც თავისი ნაყოფიერებით უფრო ხანმოკლე ინტერვალებ-
საც სჯობნის (1, 5 წუთ. კი წუთ-მდე) და უფრო ხანგრძლივებსაც (20
წუთ. — 24 საათ-დე).

დ. უზნაძე კანონის შემდეგ ფორმულას იძლევა: „ყოველი მასა-
ლის დასამახსოვრებლად საჭირო გამეორებათა მინიმალური რაოდენობა
! დამოუკიდებელია ამ გამეორებათა შორის ჩართული ინტერვალების ოპტი-
მალურ ხანგრძლივობაზე“.

5. მთლიანი დასტაციის კანონი—გამოცდილებით ვიცით, რომ რაი-
მე მასალის, მაგა, ლექსის ზეპირად დასტაცია ყველა ად-ნის მიერ
ერთნაირი წესით არ ხდება. ა) არიან ად-ები, რ-ნიც ლექსის „ნაწილ-
ნაწილად“ დასტაციის ხერხს მიმართავენ: ყოფენ ლექსს ნაწილ-ნაწილად
(სტროფებად) „და თოთხულ ნაწილს ცალკე სტაციონენ; ხოლო როცა კვიდა
ნაწილს ისტაციიან, შემდეგ იწყებენ ამ ნაწილების მნემურ გაერთია-
ნებას. ახლა ლექსს კითხულობენ მთლიანად და მრავალჯერ გამეორე-
ბით მანამდე, სანამ ცალ-ცალკე დასტაციილ ნაწილებსა და მის თანა-
მიმდევრობას უშესებომოდ არ აღადგენენ. ბ) ისეთ ად-ნებსაც ვხვდებით,
რ-ნიც ზეპირად დასტაცია ლექსს თავიდანვე „მთლიანად კითხულობენ“
მანამდე, სანამ ლექსი უშესებომოდ არ იქნება | აღდგენილი („მასალის
გლობალური ანუ მთლიანი | დასტაცია“).

თუ რომელია დასტაციის ამ ორი ხერხიდან უფრო რაციონალური
ეს საკითხი ექსპერ-ლად უნდა გადაწყდეს. აღმად დაგროვილი მასა-

ჯის მიხედვით „მოლიანი ანუ გლობალური მეთოდით“ სწავლა (დასასწავლი ტექსტის სტილის საშუალო მოცულობის პირობებში) მაინც უფრო რაციონალურად არის ცნობილი, ვიღრე „ნაწილ-ნაწილ დასწავლის ხერხი“. ზოგი მასალის ზეპირად დაისათვის ყველაზე უფრო ნაყოფიერად თვლის ასეთ წესს, რაც აღწერილი ორი წესის ერთგვარ გაერთიანებას წარმოადგენს და რასაც იგი „პროგრესულს“ უწოდებს; სახელდობრ: ცკ ნაწილ-ნაწილად დაისწავლის |მასალას, ჩაგრამ ასეთი წესით: ჯერ ლექსის პირველ ნაწილს დაისწავლის, 1 მერე – მეორეს და შემდეგ ორივეს ერთად; შემდეგ დაისწავლის მესამე ნაწილს და სამივეს ერთად; შემდეგ დაისწავლის მეოთხე ნაწილს და ოთხივეს ერთად და ასე ბოლომდე, სანამ მთელი ლექსი არ ეცოლინება ზეპირად. ეს მოიმანი ორივე მეთოდის გაერთიანების იღეას იზიარებსა მისი აზრით პირველად საჭიროა მასალის მთლიანი გაცნობა, ე. ი. ი. მასალის მთლიანი წაკითხვა გამეორებით, მერე უნდა გამოიყოს ძნელი აღგილები და უნდა მოხდეს მათი ცალკეულ დასწავლა, ხოლო შემდეგ მთელი მასალის მთლიანი კითხვა უნდა გარდელეს სრულ დასწავლამდე.

6. ე. ფუკოს კანონი – გამოსახავს მასალის მოცულობის/მიმართებას მის დასასწავლად საჭირო დროსთან, ანუ გამეორების საჭირო რაოდენობასთან. მაგა, ეთქვათ რაიმე მასალის დასასწავლად რ წუთია საჭირო, მაგრამ ორჯერ გადიდებული ამ მასალის დასამახსოვრებლად შესაფერისად ორჯერ გადიდებული დრო საკმარისი აღარაა. ფუკოს კანონი სწორედ ამ საკითხზე იძლევა პასუხს, თუ რა კანონზომიერებით უნდა გაიზარდოს მასალის მოცულობის შემთხვევაში მის დასასწავლად საჭირო დრო. | ფუკომ მასალის მოცულობას და მის დასასწავლად საჭირო დროის ურთიერთდამოკიდებულების| ფორმულა წამოაყენა, რომლის თანახმად, რაიმე მასალის დასამახსოვრებლად საჭირო დრო ამ მასალის რაოდენობის კვადრატის პროპორციულად იზრდება. შემდეგი შემოწებით დამტკიცდა (ჰ. პიერონი), რომ ფუკოს ამ კანონს დაახლოებით მნიშვნელი აქვს და საქმის სრულ ვითარებას ვერ გამოხატავს. დადასტურებულია, რომ არსებობს დასამახსოვრებელი მასალის მოცულობის გარკვეული თ ბ რ ი მ უ მ ი (და უზნადე), რაც უფრო ნაკლებ დროს მოითხოვს დასამახსოვრებლად, ვიღრე მისგან განსხვავებული სხვა მოცულობა.

7. პიპერფიქსაციის კანონი – პასუხს იძლევა საკითხებზე: მას შემდეგ, რაც მასალა კირგადაა დასწავლილი აქვს თუ არა რაიმე მნებური მნიშვნელი ამ მასლის „დამატებითი“ (კარგ) გამეორებებსაც“. სპეციალური ცდებით დადასტურებულია, რომ პიპერფიქსაციის დიდი მნიშვნელი აქვს მასალის დასამების განმტკიცებისათვის: რაც იმას წილნაეს, რომ

დასწავლის მასალა უფრო ხანგრძლივად გვამახსოვრდება პიპერფიქსაციის ხერხის გამოყენებით, კითხე იმ შემთხვევაში, როცა ამ ხერხს არ მივმართავთ.

დასწავლის კვლევის მეთოდები – პირველად ფს-გიაში დასწავლა ექსპერიმენტულად გამოიკვლია პა ებინგპაუსმა ე. წ. უაზრო მარცვლების მეთოდით.

ებინგპაუსის მიზანი იყო ექსპ-ლად შეესწავლა მეხსიერების მოქმედება, გაეზომა იგი და დაედგინა მისი ძირითადი კანონები, მაგრამ მეხსიერების ნამდვილი გაზომვისათვის წინასწარ უნდა გამონახულიყო საჭომი ერთეული, რ-იც/ყველა ცპ-თვის დაახლოებით თანაბრად-ძნელი დასამახსოვრებელი იქნებოდა. ასეთად მან იცნო „უაზრო მარცვლების მეთოდი“ და ამიტომ კვლევის მეთოდსაც „უაზრო მარცვლების მეთოდი“ ეწოდა ცპ-ს ეძლეოდა, უაზრო მარცვლების რიგი, რ-თა-გან თითოეული მარცვალი სამი ბგერისაგან შეღებოდი: ორი თანხმოვნისა და მათ შორის ხმოვნისაგან. მარცვლების რიგს შემომეტრით აწვდილნენ (აკითხებდნენ) ცპ-ებს და ავალებდნენ დაემახსოვრებინათ და მოთხოვნილებისამებრ აღედგინათ. იგი ზეპირადა ებინგპაუს კამოკვლევების შედეგად, დასწავლის ექსპერტული კვლევის შემდეგი ხერხებია ცნობილი:

1) დასწავლის მეთოდი: ცპ-ს აკითხებენ უაზრო მარცვლების რიგს მანამდე, სანამ მას შეუცდომლად აღიდგენს. გამეორებათა რიცხვი, რ-იც ცპ-მა მასალის დასწავლას მოანდომა, არის მისი მეხსიერების კოეფიციენტი ეს კოეფიციენტი ინტერინდივიდუალურად განსხვავებულია-ზოგს მეტი გამეორება სერიდება, ზოგს ნაკლები.

2) ეკონომიის, ანუ შენარჩუნების (მომარაგების) მეთოდია. ვთქვთ, მასალის დასამახსოვრებლად ცპ-ს დაჭირდა ეს გამეორება, ხოლო, როცა ეს მასალა მას სრულიად დაავიწყდა და ის ხელმეორედ მიაწოდეს დასასწავლად, მას დაჭირდა უკვე 4 გამეორება. მაშასაღამე, მისმა გეხსიერებაშ პირველი დასწავლიდან რაღაც შეინარჩუნა, რადგან ამდა 4 გამეორება საკმარისი აღმოჩნდა. განსხვავდება პირველი და მეორე დახსომებისათვის საჭირო გამეორებათა შორის ($10 - 4 = 6$) არის მომარაგების კოეფიციენტი. აქედან ჩანს, რომ აბსოლუტური დაუიწყება არ არსებობს: რაც ერთხელ გვისწავლია, შესაძლებელია აღარც გვაძსოვდეს, მაგრამ მისი ხელახალი დასწავლა აღვილი ხდება.

3) ცნობის მეთოდი: ცპ-ს აკითხებენ გარკვეული რაოდენობის მარცვლებს წინასწარი გაფრთხილებით, რომ შემდეგ ამ მარცვლებს ჰაჯო მარცვლების რიგში უჩენებენ და მან უნდა გამოიცნოს ისინი

ამ ახალი მარცვლების რიგში.

4) დამახსოვრებული შეგრების მეთოდი: ცპ-ს ეძლევა დასამახსოვრებლად უაზრო მარცვლების რიგი ერთხელ | ან რამდენიმეჯერმე და შემდეგ უნდა ჩამოთვალოს იგი დამახსოვრებული რაოდენობა ითვლება მექსიერების სისწორის კოეფიციენტად.

5) სწორი პასუხის მეთოდი: ნაწილ-ნაწილად მიწოდებული მარცვლების კითხვის შემდეგ ცპ-ს აწოდებენ წყვილეულს პირველ წევრს და მან უნდა გამოიცნოს წყვილეულის მეორე წევრია სწორ პასუხთა რიცხვის შედარება მიწოდებული მარცვლების საერთო რიცხვთან გამოხატვს დამახსოვრების კოეფიციენტს.

დაქტილოგრაფია - (ბერძ. dactylos თითი და grapho ' - ეწერ) - თითით წერას ნიშნავს გამოიყენება, რ-რც ურთიერთობის დამხმარე საშუალება ყრუ-მუნჯებთან. ბრძა ან ყრუ-მუნჯს რომ გადავცეთ აზრი, მის ხელის გულზე, უშუალოდ თითით წერენ სიტუაცის ჩვეულებრივი ასოებით. ისინიც თავის აზრს ამავე წესით გვამცნობენ: ხელისგულზე, ან რაიმე საგნის ზედაპირზე, მაგრა, წიგნის ზედაპირზე, ან მაგიდაზე ყრუ-მუნჯები თითით წერენ სიტუაცის ჩვეულებრივი ასოებით და უადვილებს ყრუ-მუნჯებისა და ბრძებს გარემოსთან უჭითიერთობას, ის მარტივია, არ საჭიროებს რაიმე რთულ მოწყობილობას.

დაქტილოლოგია - (ბერძ.) ყრუ-მუნჯთა ლაპარაკი თითების საშუალებით. თითების გარკვეული კომბინაცია, მიმართულება და მდებარეობა ალფაბეტის გარკვეულ ასოს გამოხატვას. თითების ასეთი კომბინაციით კველა ასოს გამოხატვა შეიძლება, რაც ყრუ-მუნჯის მეტყველებას უზრუნველყოფს. დაქტილური მეტყველება ყრუ-მუნჯის ზეპირი მეტყველების დაწესებითი საფეხურია, გამოიყენება პირველ ხანებში, სანამ ისინი ზეპირ, სიტუაციერ მეტყველებას შეისწავლიან; მიღებულია ყრუ-მუნჯ ბავშვთა საბავშვო ბალსა და სკოლაში. იგი განსხვავდება უესტების ენისაგან.

დაღლილობა თავისებური ფსიქო-ფიზიკური მდგომარეობა, განეკუთვნება ორგანულ შეგრძნებათა ჯგუფს, (იხ. ორგანული შეგრძნება). თავს იჩენს: ორგანიზმის მიღწევების დაქვეითებაში (მუშაობის სრულებრივი, სისწრავის, ნაყოფიერების შესუსტებაში) გამოწვეულია ხანგრძლივი ფიზიკური შეცვლით. იმსახურება სისხლში მომწამელე ნივთიერებათა (კენოტოქსინის) დაგროვებით. ხანგრძლივი მუშაობის შედეგად ორგანიზმის ენერგიის გადაკარბებული ხარჯვა ნერვული სისტემის გამოფიტვას იწვევს და დაღლილობა გადაჭანტვაში გადადის.

დაცვითი მექანიზმები - (გერმ. Abwehrmechanismen) - ძირითადი

უნება ზ. ფროიდის „არაცნობიერის თეორიაში“. ამ თეორიის თანახ-
მიღ, სუბ-ის „მე“-ს ფორმირება დ. მ-ზეა დამოკიდებული, ასეთებია:
არასასურველი, („მე“-სთვის მიუღებელი) განცდის განდევნა „ცენზუ-
რის“ მუდმივი კონტროლი, რომ განდევნილი განცდები კვლავ არ შეი-
კრას ცნობიერებაში; „ზე-მე“-ს ზოგადი მეთვალყურეობა „მე“-სთვის
შისალებ და მიუღებელ მოქმედებათა მოწესრიგების მიზნით. ფს-კური
„მექანიზმი“, რ-ის საშუალებითაც ხორციელდება „მე“-ს ეს ფორმირე-
ბა. ე. ი. მიუღებელი განცდებისათვის აღვილოს და ფუნქციის მიჩენა,
შემდეგია: 1. განდევნა მიღებული განცდის გაყვანა ცნობიერებიდან
შევეცნობიერებაში; 2. სუბლიმაცია – ლიბიდოზურ ლტოლვათა აქტივობ-
ის გადანაცვლება სხვა, უფრო მაღალი სახის მიზანზე და ამ ძალების
ჩატარება ამ ახალი მიზნის განხორციელების პროცესში; 3. სუბსტი-
ტუცია – ლტოლვის თავდაპირველი ობიექტის სხვა ობიექტით შეცვლა;
4. კომპენსაცია – საკუთარი არასარულფასოვნების დაჯარვა, მაღალი
რებული პოზიციის დაპყრობისაკენ სწრაფვით; 5. რეგრესია – განვი -
თარების უფრო გვიან საფეხურზე აღმოცენებული განცდის შეცვლა გან-
ვითარების აღრეული საფეხურზე განცდით; 6. რაციონალიზაცია – ლი-
ბიდოზური ლტოლვისათვის კოგნიციურ-რაციონალური მოტივების მიწე-
რა; 7. კონდერსია – განცდის გარდაქმნა და მისი გამოვლენა სხეულებ-
რივი ფაქტორებით (კომპონენტებით); 8. პროექცია – საკუთარი გან-
ცდების სხვა სუბიექტისათვის მიწერა; 9. გადანაცვლება; 10. შეკუმ-
შვა; .(იხ). დ. | ჭ-ს საშუალებით სუბიექტის „მე“ იმპრეზის „იგი“-ს
(იხ). ჰანცდების (ლტოლვების, ლიბიდოზური გრძნობების) წინააღმდეგ;
ჯერ განდევნის მათ ქვეცნობიერში, მერე ებრძოს მათ მისწრაფებას კვლავ
ცნობიერ განცდებად იქცენ. ზოგჯერ ამ ბრძოლაში სუბიექტს აკლდება
დაცვითი ძალები, არ ჰქონდება ენერგია, რაც ზა ფროიდის აზრით იწ-
ვევს სუბ-ში ნეკროზულ დაცვადებას.

დაცვითი რეაქციები – თავდაცვის მიზნით გამოწვეული რეაქცია.
ისინი როგორც ორგანიზმის ინსტინქტური, სასიცოცხლო რეაქცია, — ყო-
ველი ცოცხალო თავისი მიზნის ზოგად-დამახასიათებელი თვისებაა.

დ. | რ-ის საჩერები ორგანიზმის განვითარების საფეხურისა და ინ-
დივიდუალური თავისებურების მიხედვით სხვადასხვანირია შაგა, გაქ-
ცევა, დამალვა, თავის მოგვდარუნება, შეფერვა (მიმიკრია), დამორ-
ჩიდება, ბრძოლამ შეტევა, დაპყრობა და სხვა. დ.. რ-ის ფს-კურ გა-
მოხატულებად (რეპრეზენტაცია) შიშის: განცდა ითვლება.

| დებილობა (დებილი) – (ლათ debilitas სისუსტე) – თანდაკოლო
ან ნააღრევ ბავშვაში (დაბადებიდან 1-2 წ.). შეძენილი სუსტგონებია-
ნობა კონებრივი სისუსტის იოლი ფრიმა. (მასზე შეიმეა იმპეტუსობა,

კიდევ უფრო მძიმე ფორმაა იდიოტობა, ჭის გონიერივი განვითარება) (ა. ბინეს მიხედვით) ყ წლის ნორმალური ბავშვის გონიერივ განვითარებაზე ზევით ვერ აღის. | დას დამარასიათებელი ნიშნები: ფიზ. განვითარება—ასაკის შესაფერისი; . მეტყველება —თავიდან უე შეფერხებას განიცდის (ენის ადგმა გვიანდება, ხშირია ენაბლუობა, ენაბორი, ენაბრევილობა). ლექსიკა ღარიბი; . ინტელექტი — აზროვნების მაღალი აქტები (ანალიზი, სინთეზი, აბსტრაქცია ცნებების დაუფლება) — დაქვეითებული; . გაძნელებულია ახალი მასალის ათვისება, შეზღუდულია ათვისებულის გამოყენება (აპერული პროცესები). ასათვისებლად უფრო მისაწვდომია თვალსაჩინო მასალა ბინეს გამოკვლევით | დას „გონიერივი ასაკის კოეფიციენტი“ უდრის 0,75 -ს. ნებრლობის სფერო —სუსტადა განვითარებული, დამახ: პასურობა, შთამაგონებლობა, უნიციატივობა.

ჩვეულებრივი, ნორმალური ტრპის სკოლაში ს. ბ-ეის აგადემიური წარმატება დაბალია: სასკოლო მასალას ვერ ითვისებს, ის ყოველთვის ჩამორჩენილია. ამიტომ პედაგოგიურად მიზანშეწონდლად ითვლება დ. ბ-ეის მოთავსება სპეციალურ „დამხმარე სკოლაში“, სადაც სასწავლო-აღმზრდელობითი მასალა და პედ. სისტემა | დას შესაძლებლობა ის შესატყვისია. დ. განსხვავდება დემენციისაგან, რ-იც იწყება ონტოგენური განვითარების უფრო მაღალ ეტაპზე, ვიღრე დ. დემენციის შემთხვევაში, გონიერივი განვითარება და საერთოდ მოელი პიროვნება თანდათან მკვეთრ დაქვეითებას, რეგრესიას | განიცდის. დ-ბისათვის კი ეს დამახ. | არ არის დ-ის წარმომშობი მიზეზები | შეიძლება იყოს ნაყოფისთვის „ დედის მუცლად ყოფნის“ ხანაში მიყენებული ტრამვა ან სხვადასხვა ტოქსიკურ ნივთიერებათა მავნე ზეგავლენა (დედის ავადა ან თვით ნაყოფის დაავადება). აგრეთვე ადრეულ ბავშვობაში (1 - 2 წწ) ინფექციური ან სხვა მძიმე დაავადება, რასაც შეიძლება მოპყვეს დიდი ჰემისფეროების სათანადო ადგილების დაზიანება.

დედუქცია— (ლათ. deductio გამოყვანა) — შემეცნების ერთ-ერთი მეთოდი, როცა ზოგადი დებულებიდან გამოვყავს კერძო ხასიათის მსჯელობაა მაგ., დედამიწის მიზიდულობის კანონი — ზოგადი დებულებაა, ყოველი საგნის მიწაზე დავარდნა ამ დებულების საფუძველზე ხდება გასაგები — მისგან გამოიყვანება. დებულება, რომ ყოველი სამკუთხედის კუთხეთა ჯამი უდრის 180 — ზოგადი დებულებაა, თუ რამდენ გრადუსს უდრის რომელიმე კონკრეტული სამკუთხედის თითოეული კუთხე, ეს შეგვიძლია მისგან გამოვიყვანოთ. ორსავე შემთხვევა — ში აზრი ზოგადი დებულებიდან კერძოსაკენ მოემართება. საპირის. ინდუქცია (იხ).

დეზინტეგრაცია (ფრანგ. *des* – თავსართი, ნიშნავს უარყოფას, დაშორებას, მოკილებას, ლათ. *integritas* – მთლიანი, სრულყოფილი მთლიანობის დაშლა, დარღვევა) – მთლიანობაში შემავალ ფუნქციათა (ელემენტთა) შორის შინაგანი კავშირის დარღვევა, მოშლა. ტერ. დაგამოიყენება სულიერი დაავადების აღწერისათვის.

დეზორიენტაცია (*des* და-ჯათ *orientis* – აღმოსავლეთი, მიმართულება აღმოსავლეთით) – დროსა და სივრცეში თავისი თავის ეინაობის ცნობიერების მოშლა, დარღვევა; მძიმე სულიერი დაავადების ნიშანია.

დელბეჭის ილუზია – ოპტიკურ-გეომეტრიული ილუზიის ერთ-ერთი სახე. აღმოაჩინა ფრანგმა ფს-გმა ი. დელბეჭმა (1893) – წრე, რ-იც ჩახაზულია ოდნავ მასზე უფრო დიდ წრეში (იხ. ნახ. №7), უფრო დი-

ცახ. №7 2/2
ნახ. №7

დად გვეჩვენება, ვიდრე იმავე ზომის იზო-ლირებულად აღქმული წრე. აღწერილი ილუზია თავისი შინაარსით | ტაპური ასიმილაციური | ილუზია, რაღვან აქ ფაქტობრივად ისე ხდება, რომ ობიექტურად დიდი წრე „ზრდის“, იმსგავსებს ანუ ასიმილირებს მასში ჩახაზულ ოდნავ განსხვავებულ პატარა წრეს.

დემენცია (ლათ. *mēns* – გრძება, ჰკუა, *dementia* – გონებრივი სისუსტე) - ძარღვასუსტობა, ვითარდება არა ადრეულ ბ-ვობის ასაგში (დაბადებიდან 1–2 წელი), რ-რც მაგა, ოლიგოფრენია, არამედ უფრო მოგვიანებით. მეტად მდგრადია და არაუკუქცევადი, დამახ. აზროვნების ფუნქციების მკვეთრი მოშლილობა, ცუდი მეხსიერება, წინათ შეძენილი ცოდნის დაკარგვა, სახლის ათვისების უნარის შესუსტება, ნებისყოფისა და ემოციის დაქვეითება, ინტერესის სფეროს | შეზღუდვა, არაადეგატური ქცევა და სხვა. ცნობილია დ-ის რამდენიმე სახე, მთავარი მათგანია: ნაადრევი დ. (*dementia precoces*): მოხუცებულობის /d. infanilis/; პარანოიდული დ. /d. paranoides/; მძიმე ფორმად ითვლება ე. წ. ბავშვური დ. /d. infantilis/. დ-ის გამომწვევი მიზეზი მრავალია: თავის ტვინის დიდი ჰემოსფერონების ტრაქმა, დაავადება | ენცეფალიტით, შიზოფრენიით, ეპილეფსიით და სხვა ჟოველი დ. ატარებს თავის გამომწვევი მიზეზის ნიშნებს. მაგ., შიზოფრენიით გამოწვეულ დ-ს ახასიათებს შიზოფრენიის ქარაქტეროლოგიური ნიშნები, ეპილეფსიით გამოწვეულს – ეპილეფსიის ნიშნები და ა. შ. დ-ით დაავადებული ზ-ვის სწავლა-აღზრდა ნორმალური სკოლის პირობებში არაა რეკომენდებული, . . . მათთვის შიზანშეწონილად ითვლება სეეციალური სასწავლო-სააღმზრდელო დაწესებულება.

დეპერსონალიზაცია /ლათ. *de*-დაქვეითება, დაშორება, მოსპობა, რევოლუცია – პიროვნება/ – თვითშემეცნების აშლილობა. დარღვეულია პიროვ-

ნების კონსტიტუციური ნიშნების „მე“-ს თავის თავთან იდენტობის და ერთიანობის აღქმა. აღ-ნი თავის თავს თავისად ვერ ცხობს, თავის აზრებს და გრძნობებს თავისად არ მიიჩნევს. თავის „მე“-ს სხვას მია-წერს. დ. თან სდევს სხვადასხვა ფს-კურ დაავადებას – შიზოფრენიას, პროგრესულ დამბლას და სხვა.

დეპრესია /ლათ. depressio – დათრგუნვა, დაჩავრა/ – დაწეული. სულიერი მდგომარეობა, აღ-ნი მოდუნებულია, არ ამჟღავნებს სასიცო-ცხლო ძალებს, არაფერი აინტერესებს, არ იჩენს ინიციატივას, ყველა ფს-კურ და ფიზ. ძალას ემჩნევა შეკავების ტენდენცია. დ. შეიძლება სხვა-ლასხვა ხარისხით გამოვლინდეს. უფრო იოლი და სწრაფმავალი ფორმაა სიტუაციური მიზეზით გამოწვეული. დ. დ-ის განვითარებას ხელს უწ-ყობს პიროვნების პათოლ – კონსტიტუციური მიღრეკილებები. როცა სიტუაციურ მომენტს დაერთვის პიროვნულ-პათოლ ფაქტორი, მაშინ დ. მძიმე ფორმის დაავადებაში გადადის. ავადმყოფს სიცოცხლე ტანჯვად და ტვირთად ეჭვევა, პიროვნება მთლიანად იცვლება, ავლენს დეპერსონა-ლიზაციის /იხ./. ნიშნებს, ყველაფერში თავის თავს ადანაშაულებს, თა-ვის თავზე ცუდი. აზრისა, უნდა თავი მოიკლას და სხვა. დ-ის ასეთი მძიმე ფორმა აქტიურ მკურნალობას საჭიროებს.

დეპრივაცია /ინგლ. deprivation – დაკარგვა, წართმქვა/ – თავი-სებური უარყოფითი სულიერი განწყობილება. წარმოიშობა ხანგრძლივი სოციალური იზოლაციის, საზოგადოებისაგან მოწყვეტის პირობებში, როდესაც აღამიანს წართმეული აქვს ის, რაც უნდა და ვერ იქმაყოფილებს, თავის მოთხოვნილებას /მაგ., ხანგრძლივი ყოფნა საავადშეყოში, ციხეში, საბავშვო სახლში/. განსაკუთრებით შეიმჩნევა ბ-ვებში, რებ-იც მოწყვეტილი არიან მშობლიურ მზრუნველობას, აკლიათ დედობრი-ვი სიყვარული.

დერეალიზაცია/ ლათ. de – დაქვეითება და realis – ნამდვილი/ – ობი-ექტური სამყაროს რეალობის განცდის მოშლილობა. სუბ-ს გარემო არა - რეალურად, შეცვლილად, უცხოდ და მისდამი მტრულად განწყობილად ეჩვენება. დარღვეულია საგნების /სწორი აღქმა, დარღვეულია დროის აღქმაც, ავად-ს ეჩვენება, რომ დრო შეჩერდა, ან; რომ ის ძალიან ჩქარა გარდის. დ-ის სიმპტომებად შეიძლება ჩაითვალოს „უკვე ნახულის ილუზია“ /deja vu/ და „არასოდეს არ ნახულის ილუზია“ / illusion du kjamais vu /.

დ. თან სდევს სხვადასხვა ფს-კურ დაავადებას – შიზოფრენიას, ციკლოფრენიას და სხვა. ხშირად გვხვდება დეპერსონალიზაციასთან ერ-თად /იხ./ დეპერსონალიზაცია/.

დესკრიფციული /აღწერითი/ ცნება /ლათ. descriptio – აღწერა / – აღწერას /იხ./ აღწერა/ გზით დაღვენილი /განმარტებული/ ცნება.

შის ამოკანას შეადგენს ასახოს მოვლენა / საგანი, განკუდა / ისე, რ-ჩე არის ის შის ნამდვილ. ბუნებრივ არსებობაში; გამოკვეთილად წარმოადგინოს მი-სი არსებითი მხარეები, ნიშნები, დაადგინოს მისი ხატი, ასეთმა ცნებამ უნდა გაგვაგებინოს, თუ როგორია შესასწავლი ობიექტი, რას წარმოა-დგენს ის. დ. ცნებით მუშაობს აღწერითი ფსიქოლოგია. საპირ. ახსნი - თი ცნება.

დესკრიფციული ფსიქოლოგია — იხ. აღწერითი, ფს-გია

დეტერმინიზმი / ლათ. determinatio — განსაზღვრულობა / — ფილოს, მო-ქლერება მოვლენათა მიზეზობრივი განსაზღვრულობის შესახებ. განსაკუ-თრებით ხაზს უსვამს ად-ნის ნებისყოფის კაუზალურ განსაზღვრულობას. დას მიზედვით ნებელობის მოქმედება, ცნობიერად თუ არაუნობიერად: შინაგანი თუ გარეგანი პირობების ზეგავლენით ყოველთვის განსაზღვრუ-ლია. ნებისყოფის მოქმედება თავისუფალი არ არის, საწინ. ინდეტერმინი-ზე / იხ. / .

დეტერმინაციის ტენდენცია — ტერ. დ. ტ. შემოტანილია ფს-გიაში / ნ. ახის მიერ. აღნიშნავს / სუბის მიერ დასმული! ამოკანის ანუ მიზნის განმსაზღვრელ მნიშვ. აზროვნებისა და ნებელობის პროცესთა მიმდინარე-ობაში. მაგ., როცა სუბ-ს რამე! ამოკანა უჩნდება და აზროვნებას იწ-ყებს, მას თავში ყველა ის წარმოადგენა კი არ მოსდის, რ-იც გამოცდილე-ბით შეუძენია, არამედ მხოლოდ ისეთი, რ-იც დასმული პრობლემის / ამო-ცანის / გადაწყვეტისთვის არის საჭირო. აზროვნებისწვის / ამოცანის ასეთ გაორგანიზებელ როლს ნ. ახმა | და რუწოდა .

დ. ტ. უპირ. აზროვნების ასოციაციური პრინციპით ახსნას, რ-იც სავსებით მექანიკური პროცესია და ამოცანის, პრობლემის გადაწყვეტას არ გულისხმობს.

დ. ტ. ცნების ნაკლ ხედავენ ტელეოლოგურ ხასიათში, რომ თითქოს აზროვნების პროცესი და, მაშასადამე, საერთოდ ად-ნის აქტიური მხოლოდ | მიზნითაა განსაზღვრული, რომ იგი ტელეოლოგი-გიური ახსნაა და ამიტომ მეცნ. მიუღებელია. მაგრამ აზროვნების პრო-ცესის მოწესრიგებული ხასიათი თავისთავად უერთდები ფაქტია, რ-იც ყოველგვარი ტელეოლოგიზმის გარეშე გასაგები და მეცნ. მისაღები ხდე-ბა დ. უზნაძის განწყობის ცნების საფუძველზე .

დეფექტი — / ლათ. defectus — ნაკლ — უანდაყოლილი თუ შეძენი-ლი ფს-კური ან ფიზ. ნაკლი, დანაკლისი, რომელიმე ფუნქციის ამო-ცარიდნა, დაკარგვა, მაგ., ყრუ-მუნჯობა, უსინათლობა, ინტელექტის და-ქვეითება: დებილობა ან სხვა გონებრივი უკმარობა. დ. განსხვავდება ჩემულებრივი სავარაუდო. ავად-ბა შექცევადი პროცესია, რ-ისაგანაც ად-ნი შეიძლება განიკურნოს. დ. დამთავრებული შეუქცევადი. მოვლე-

ნაა, ამოვარდნილი ფუნქციის აღდგენა შეუძლებელია.

დეფექტოლოგია / defecctio და ბერძ. - logos - მოძლვრება/- მეცნ. ო-იც შეისწავლის ბ-ვის ფიზ. და ფს-კურ ნაკლს / ანომალიას/. ასეთია მაგ., ყრუ-მუნჯობა, უსინათლობა, ენაბლუობა, ოლიგოფრენია და სხვა/. დ. იკვლევს დეფექტის მქონე ბ-ვის ფსიქო-ფიზიკური გან- ვითარების თავისებურებებს და ამ მონაცემების საფუძველზე აგებს დე- ფექტურ ბ-ვთა სწავლა-აღზრდის სერ-ას. დეფექტის სპეციფიკის მი- ხედვით გამოიყოფა დ-ის შემდეგი დარგები: სურდოპედაგოგიკა / ყრუ და სმენასუსტი ბ-ვების პედაგოგიკა /; ტიფლოპედაგოგიკა / ბრბა და სუსტი მხედველობის მქონე ბ-ვთა პედაგ./; ლოგოპედია / მეტყველების ნაკლის მქონე ბ-ვის პედაგ./; თლიგოფრენთა პედაგ. / გონებასუსტ ბ-ვთა პედაგ./.

დეფინიცია / ლათ. I definitio - |განსაზღვრება| / - იგულისხმება ცნების განსაზღვრება. სწორი განსაზღვრება მოითხოვს: განსასაზღვრე- ლი ცნების უახლოესი გვაროვნებითი. ცნებისა / genus proximitatis - ისა / და სპეციფიკური ნიშნის / differentia specifica / -ს გამონახვას.

დიათეზური პროპორცია / ბერძ. diathesis ა- მიღრეკილება ლათ. წილი - თანაღარითობა, თანაზომიერება. ე. კრეჩმერის მიხედვით: სულიერი განწყობილების ორი საწინააღმდეგოდ დაწირისპირებული პო- ლუსის - აწეული სულიერი მდგომარეობის და დეპრესიული მდგომარე- ობის - ურთიერთშერევა გარევეული პროპორციით. ამ პოლუსთა ასეთი პროპორციით ურთიერთშერევა განსაზღვრავს ციკლოთიმიკურისა და ციკლოიდური ტემპერატურის ტიპებსა განსხვავდება | ფინესთეზური პროპორციისაგან / იხ/.

დიდაქტიკა - ბერძ. didaktikos - დამრიგებლობითი: პედ-ს დარგი, შეისწავლის სასკოლო სწავლებისა და განათლების საკითხებს, თუ რა უნდა ვასწავლოთ და რა მეთოდებით უნდა ვასწავლოთ, ემყარება პედ- ური ფს-ვის და ბ-ვის ფს-ვის მონაცემებს.

დიდი გულყრა / grand mal / ეპილეფსიური დაავადების ერთ- ერთი სახე / იხ. ეპილეფსია/.

დიზართრია - / ბერძ. dys / წიმისართო, აღნიშნავს დარღვევებს, მოშლას და ბერძ. arthrosis - ვანაწევრები - ენაბლუობა, ანათრითი იოლი ფორმა / იხ. ანართრია/.

დინამიკური სტერეოტიპი - პირობითი ნერვული კავშირების ანუ პირობითი რეფლექსების რიგის განმტკიციურებული სისტემა, რეიც განსაზ- ღვრავს ორგანიზმის რეაქციების ინტენსიურობასა და თანამიმღევრობას / ი. პალიეტი / და სის შემუშავება ნიშნავს რ-იც მასში შემსვალი ცალკეული

პირობითი რეფლექსის განმტკიცებას, ისე ამ რეფლექსთა გაერთიანებას ერთ მთლიან ფუნქციურ სისტემაში, მაგо., როცა ცხოველს შემუშავებული აქვს პირობითი რეფლექსების გარგვეული რიგი, რ-იც მუდამ ერთი და იმავე თანამიმდევრობით ჩნდება, მაშინ ერთ-ერთი მისი წევრის აქტუალიზაცია მთელი სისტემის აღდგენას იწვევს.

დინამიკური ყურადღება — იხ. ყურადღება.

დინამიკურობა, და სტატიკურობა განწყობისა — იხ. განწყობის ინდივიდუალურ დაფერენციული ხასიათი.

დინამომეტრი — კუნთების ძალის გაზომვის აპარატი, გვიჩვენებს კუნთის დაძაბვის სიძლიერეს სიმძიმის ერთეულებში /კილოგრამებში/.

დისკოლია — /ბერძ. dy scolia — ცუდ გუნებაზე კოფნა/ — ცუდი, უსიამოვნო სულიერი განწყობილება, უარყოფითი განცდები, ამღვრეული გუნება. ი. ბანზენის ქარაქტეროლოგია ტეივილის ამტანობის თვალსაზრისით განასხვავებს აღამიანთა ორ ტიპს: „დისკოლურს“ და „ეგვოლურს“. დისკოლური ტიპი, წინააღმდეგ ეგვოლურისა, ვერ უძლებს მცირე ტკი-ვილსაც კი /ფიზ. თუ სულიერს/. ეგვოლური, პირიჭით, გამძლეა ტრივილისადმი /იხ. | პოზიციის/.

დისკურსიული აზროვნება /ლათ. discursus — მსჯელობა/ — ბიჯითი აზროვნება /შალვა ნუტუბიძე/, შემეცნების პროცესი, გონებრივი ოპერაციების /მსჯელობა, ინდუქცია, დედუქცია, ანალიზი, აბსტრაქცია, სინთეზი/ საფუძველზე. დ.ა. მოითხოვს აზრთა მკაცრი ლოგიკური თანამიმდევრობის დაცვას. საპირ. ინტუიცია /იხ./.

დისპოზიცია — /ლათ. disposition — განლაგება/ — ფს-გიაში სუპირიშუალო გამოცდილებაში მოცემულ ფსიქიკურ ფენომენებს და აქტებს. მაგо., წარმოდგენას, მეხსიერებით აღდგენილ სამეზნიცას, რაც ა ას მე მაქეს, გრძნობა ემოციას, რ-თაც ამჟამად განვიცდი და ყველაფერი ეს დროში მიმდინარე ფს-კური მოვლენებია. დ. კი, არც გამოცდილებაშია უშუალოდ მოცემული და არც დინამიკურ-აკუსტური. განცდა. ის ფენომენებისა/ და აქტების საფუძველია, უნარია, რ-იც შათ რეალიზაციის შესაძლებელს ხდის. მაგо., ადამიანს ყოველთვის /არ ახსოვს წარსული ფაქტები, მაგრამ მას ყოველ მომენტში შეუძლია ისინი გაიჩინოს. გახსენების ეს შესაძლებლობა, ეს უნარი, /მიღრეცილება, ტენდენცია, რ-იც ქრონიკული ხასიათისაა — მეხსიერების/ დ-დ ითვლება. იგივე ითქმის აზროვნების, ნებელობის, ან გრძნობის დ-ის შესახებ. ყოველი აქტუალობა გულისხმობს პოტენციალობას /ე. შტერნი/. დ. პოტენციურად მოცემული. შესაძლებლობაა, ქრონიკული ტენდენცია. დ. ფორმალურ-პიპოთეზური. ცნებაა ფს-კურ მოვლენათა ახსნის მიზნით შემოტანილი ფს-გიაში. ამ აზრით იგი ექსპლიკაციური /ახსნითი/ ცნებაა ფს-გიაში. დ-ის ცნება

ფართოდ გამოიყენება განსაკუთრებით პერსონალისტიკაში /პიროვნების ფს-გიაში/. დღეს ლაპარაკია მთლიან-პიროვნულ ხასიათზე, თვისებებზე, მზაობებზე მოწოდებაზე ცველა ესენი ქრონიკული ან ნახევრად ქრონიკული |დ-ებია.

დისტანციური რეცეპტორი – /ლათ. *distansia* – უანქილი/ – იხ. რეცეპტორი.

დისტრიბუციული ყურადღება – /ლათ. *distributio* – განაწილება, დაყოფა/ – იხ. ყურადღება.

დისფორია – /ბერძ. *dysphoria* – მწუხარედ ყოფნა/ – დაწეული. სულიერი მდგომარეობა: ადამიანი /ამღვრეული/, ცველაფერი აღიზიანებს, აგრესიულადაა განწყობილი, ხშირია ეპილეფსის შემთხვევაში, დაკავშირებულია კ. ნ. ს. | დაავადებებთან. საწინ. ევფორია /იხ./.

დიფერენციული ფსიქოლოგია – /ლათ. *differentia* – სხვაობა/ ფს-გის ერთ-ერთი დაზიანებულის აღნის ფს-ტას არა ზოგად თვისებებს, კანონებსა და წესებს, რაც ზოგადი ფს-გის საგანია, არამედ იმ განსხვავებებს აღ-ნის ფს-კაში, რ-ებიც სუბ-ის ინდივიდუალურ თვისებებს და ნიშნებს შეადგენენ. დ. ჭ-ის მამამთავრად გერმანელი ფს-ლოგი. ვ. შტე-რნი /1900/ ითვლება. შან ჩამოაყალიბა ამ დისციპლინის ძირითადი პრობლემები: 1. ფსიქოგრაფია – რა და რა თვისებები აქვს ამა თუ იმ განსაზღვრულ პიროვნებას; 2. ვარიაცია – ერთი და იმავე ნიშნის ცვალება დობა პიროვნებათა შიხედვით; 3. კორელაცია – რა და რა თვისებებია ურთიერთთან დაკავშირებული ერთსა და იმავე პიროვნებაში; 3. კომპარაცია – რა და რა ფს-კური ნიშნებით განსხვავდება ურთიერთისაგან ორი პიროვნება.

დიქრომატოფსია – /ბერძ. *dichroos* – მურა/–ნაწილობრივი სიპროცესისაღმი. იხ. ფერთა სიბრძმავე.

დომინანტის თეორია – /ლათ. *dominans* – გაბატონებული/ – ფიზიო-თეორია შემუშავებული და შემოღებული რუს ფიზიოლოგ ა. უხტომსკის მიერ დ. თ-ის. მიხედვით კ. ნ. ს-ზე მრავალი გამღიზიანებლის ზემოქმედების შედეგად, თავის ტვინში ერთდროულად იგზნებულ კერათა შორის ერთი, ცველაზე უფრო ინტენსიური გაღიზიანების კერაიკავებს გაბატონებულ მდგომარეობას – დომინანტობს, ის თავისკენ იზიდავს სხვა კერებში აღმოცენებულ უფრო სუსტ აგზნებას და მათ ზარჯზე თვითონ ძლიერდება. ი. პავლოვმი დ. თ. საფუძვლად დაუდო პირობითი რეფლექსების ახსნას.

დომინანტური ნიშანი – იხ. მენდელის კანონები.

დრესირება – /ფრანგ. *Shérissement*/ – იხ. წვრთნა.

დროის აღქმა – მოვლენათა თანამიმდევრობის განცდა აღქმაში მო-

ცემული საგნების სუბიექტზე ზემოქმედების ხანგრძლივობაზეა დაფუძნებული. ცნობილია, რომ, რ-ჩუ შინაგანი, ისე გარეგანი სამყაროს მოვლენათა ზემოქმედება სუბ-ზე გარკვეული ხანიერობით /ხანგრძლივობით/ ხასიათდება: აღმქმელმა ყოველთვის იცის, რომ საგანი ეძლევა მას აი ახლა, დროის ამ მონაკვეთში, რ-აც აწმყო ეწოდება. აღქმა ყოველთვის აწმყო-ში მიმდინარეობს. სწორედ ეს! აწმყო, აღქმას წარმოდგენისაგან რომ განასხვავებს. აწმყოს, რ-რც განცდას, გარკვეული ხანგრძლივობა ახა სიათებს. ფს-გიურად აწმყო დროის ის მონაკვეთია, რ-შიც საგანი ან მოვლენა ჩვენში ერთ მთლიან განცდად აისახება. მაგ., მესმის საათის რეკვა, რ-იც არ დამითვლია, მაგრამ ზუსტად ვიცი, თუ რამდენჯერ და-რეკა, რადგან მაქვს მისი მთლიანი აღქმა. აწმყო სწორედ დროის ის მო-ნაკვეთია, რ-იც საჭიროა, რომ რამდენიმე გალიზიანება /ამ შემთხვე - ვაში რამდენიმე დარეკვა/ ერთ მთლიან განცდაში აისახოს.

განასხვავებენ უმოკლეს აწმყოსა და მაქსიმალურ აწმყოს. უმო-კლესი აწმყო – „ფსიქიკური პრეზენტობის დრო“ /ვ. შრერნი/ – ანუ ობიექტური დროის! ის მინიმალური წანგრძლივობა, რომელიც უცილებელია, რომ ორი რამდენიმე გამღიზიანებლის აღქმა ერთ მთლიან განცდაში აისახოს. მაქსიმალური აწმყო – ობიექტური დროის ის ხანგრძლივობა, რომელშიც თანაბარი ინტენსივობით და ინტერვალით მიწოდებულ გა-ლიზიანებებს /მაგ., მეტრონომის ჩხევას/ შეუძლია ერთ მთლიან აღქმად გაერთიანდნენ, მაგრამ ამის იქით, გალიზიანების მომატებისას, მათი მთლიანი აღქმა უკვე არ შეიძლება.

აწმყოს გარდა დროის აღქმაში დასტურდება აგრეთვე წარსულისა და მომავლის განცდა. აწმყო მდინარებაა, მოძრაობაა, ის, ერთი მხრივ, წარსულს ემიჯნება, მეორე მხრივ, – მომავალს. თვით აწმყო, კოველ-თვის გარდამავალ მდგომარეობაშია. ამიტომ განმტკიციურებულია აზრი, რომ მათემატიკურ აწმყოს, ლოგიკური თვალსაზ. ხანგრძლივობა არა აქვს. ფს-გიურად კი, რ-რც ზემოთ დავიჩახეთ, აწმყოს ხანგრძლი - უობა აქვს. ამიტომ ფს-გიური აწმყო მათემატიკურ აწმყოს არ უდრის.

დროის განცდის განსაზღვრაში ყველა მოდალობები ღებულობს მო-ნაწილეობას – სმენის, მხედველობის, შეხების, კინესთეტური და სხვა. განსაკუთრებული ადგილი უქირავს რიტმის ზემოქმედებას, რ-იც შემო-დის ჩვენში, რ-რც აკუსტიკურის, ისე – მხედველობის გზით და რ-აც დროის განცდის ფორმირებაში დიდი წელილი შეაქვს.

ხანიერობის შეფასება სუბ-ურობით ხასიათდება, მაგ., ობიექტური დროის ერთი და იგივე მონაკვეთი მოლოდინის შემთხვევაში მეტად გრძლად გვეჩვენება /„დრო არ თავდება“/, ხოლო რაიმე საინტერესო საქმის კეთების პროცესში. – ძალიან მოკლედ /„დრო გარბის“/. მოლო-

დინის შემთხვევაში დრო ერთფეროვანი განცდითაა დაკავებული, საინ-ტერესო საქმის | კეთებისას მრავალფეროვანი განცდით. უკანასკნელ შემთხვევას ფს-გიაში „სავსე დროის კანონს“ უწოდებენ. ორივე აღ-წერილ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ე. წ. „დროის განცდებით შევსე-ბადობის კანონთან“.

დროის განცდის სუბ-ურობაზე ემოციური ფაქტორი დიდ გავლე-ნას ახდენს სუბ-ის მიერ სასიამოვნო ან უსიამოვნო შინაარსის გან-ცდის სახით, ემოციური ფაქტორის ზეგავლენით გამოწვეული დროის შეფასების სუბ-ურობას „დროის აღქმის ემოციით განსაზღვრულობის კანონს“ უწოდებენ არსებობს დროის აღქმის წარმოშობის ორი თეორია: ნა-ტყვიაზმი /იხ/ .

დრომომანია /ბერძ./ – დაუძლეველი ლტოლვა მოგზაურობისადმი. სუბ-ტოვებს ყველაფერს და იწყებს უმიზნო ხეტიალს, იცვლის აღვილ-სამყოფელს, გადადის ქალაქიდან ქალაქში; ასე გრძელდება ერთხანს /დღეები ან კვირა/, შემდეგ ის გვლავ უბრუნდება ჩვეულებრივ საქმი-ანობას და აგრძელებს ნორმალურ ცხოვრებას სინონიმია პორტმანია . /იხ./

დუალიზმი /ლათ. dualis – ორნაირი/ – მოძღვრება იდეალისტურ ფილოსოფი, რ-რც სამყაროს ორი საწყისის გამოვლენად თვლის, მატერია-ლურისა და იდეალურისა /კოფიერებისა და ცნობიერებისა/. ფს-გიაში - ფს-კურისა და ფიზ-ს /ფიზიოლ-ს/ ურთიერთობის საკითხში, დ. აღია - რებს ფს-კურ მოვლენათა მიმღინარეობას დამოუკიდებლად ფიზ.-ფიზიოლ. პროცესებისაგან .

დღის სიზმარი /გერმ. Tagtraum /-. ფანტაზიის თავისებური ფორ-მა: დღისით, ღვიძილის დროს, დაწეული სიფხიზლის პირობებში, სუბ-ეთი-შება სინამდვილეს და იწყებს თავის ცნობიერებაში თვალსაჩინო-ხატოვა-ნი სურათების აგებას-ფანტაზირებას. ის ამას აკეთებს არა დასვენების, ან ძილის წინაპერიოდში, არამედ სისტემატურად, თითქმის მთელი დღე, რ-რც დასვენების დროს, ისე – მუშაობის პროცესში. ფანტაზიის მიმღი-ნარეობა სიზმრის მსგავსია, მის შინაარსს შეაღენს ის, რაც სუბ-ს ყვე-ლაფერზე უფრო აწუხებს: სასურველი, მაგრამ მიუღწევილი მიზანი, არა-რეალიზებული სურვილები და მოთხოვნილებები სუბ-ოცნებაში აგებს მთელ სცენებს, ეპიზოდებს, მოვონილი ამბების სერიებს. დ. ს-ის მსგავ-სი ფანტაზირებისადმი მიღრეკილება, გამონაკლის სახით, ზოგჯერ, შე-იძლება კოველ ნორმალურ აღამიანსაც გაუჩნდეს, მაგრამ სისტემატური სახით იგი დამახ. „შიგნით მიმართული“, აუტისტური ტიპის ინტროვე-როული აღ-ნისთვის; დამახ. აგრეთვე ახალგაზრდობის ასაკისთვის. დ. ს-ის კომპენსატორულ ფუნქციის მიაწერენ, ხოლო ფსიქოთერაპევტის ის საშუალებას აძლევს, ფანტაზიის შინაარსის ანალიზის საფუძველზე მი-

აგნოს დაავადების მიზეზს /ზ. ფრონტი/ იხ. ოცნება

დღიურის წარმოების მეთოდი – ბევის ფს-კური განვითარების კვლევის ძირითადი მეთოდი, განსაკუთრებით ადრიანი ბ-კოშის პერიოდში /დაბადებიდან 1–2 წელი/: აწარმოებენ ყოველდღიურ სისტემატურ დაკვირვებას ბ-ვზე, ფოტოგრაფიული სიზუსტით აღმოჩენავნ მის ცხოვრების მოვლენებს კოველმხრივ, მის ქცევაში მომხდარ ყოველ ცვლილებას. ამ მეთოდით მოპოვებული მასალის დამუშავება ბევის განვითარების სრულ სურათს იძლევა.

| ქ |

ეგზალტაცია /ლათ exaltatio / – ამაღლებული, აწეული სულიერი მდგომარეობა, დიდი ემოციური აგზნებულობა, უკიდურესი აღფრთოვანება, ექსტაზის მდგომარეობა. /იხ. ექსტაზი/,

ეგზოგენური /ბერძ ex o – გარეშე, გარეთ და გეთა – გვარი, წარმოშობა/ – ცოცხალ ორგანიზმში, გარე პირობებით ან ფაქტორებით წარმოქმნილი რაიმე მოვლენა. | საწინ. ენდოგენური.

ეგო /ლათ ego – მე/-საკუთარი პიროვნება ტერაჟ. გავრცელებულია განსაკუ. ამერ. სოც. ფს-გიაში.

ეგოიზმი /ერანგ. | ergoismus, – ლათ. ego-logy / – ფს-გიაში. – აღნის ხასიათის თვისება, რაიც თავისი თავისკენ მიმართული სიყვარულის გრძნობისა და საკუთარი სარგებლიანობის საფუძველზეა აღმოცენებული. აშკარად გამოვლენილი ეგოიზმის თვისების მქონე აღამიანს ეგოისტი. ეწოდება მას ახასიათებს თავისი თავის გადამეტებული. პატივისცემა, პატივმოყვარეობა, მის ზრუნვის საგანს ყოველთვის და პირველ რიგში, საკუთარი პიროვნების კეთილდღეობა შეადგენს. იგი ცდილებს უპირველესად თავისი მოთხოვნილებები და სურვილები დაკმაყოფილოს, ყველაფერში უპირატესობას საკუთარ პიროვნებას აკუთვნებს, წინა პლანზე თავის ინდივიდუალობას აყენებს; სხვა აღამიანი, საზოგადოება, ერო, სახელმწიფო არ წარმოადგენენ მისთვის საკუთარ ინდივიდუალობაზე მაღლა მდგომ ლირებულებებს. მათ ლირებულება აქვთ იმდენად, რამდენადაც ისინი მისი პირადი ზრახვების და მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების საშუალებებია; მათთვის მსხვერპლის გაღების მიზნით ის ნაბიჯს არ გადატვამს. ეგოისტი აღამიანის აწმენას გამოხატავს ქართული ანდაზა: „ჯერ თავო და თავო, მერე ცოლო და შვილო“. საპირ. ცნებაა ალტრუიზმი /იხ./.

ეგოცენტრიზმი. /ლათ. Ego და ceterum – ცენტრი/ – საკუთარი პიროვნების დაყენება სამყაროს ცენტრში, ეგოცენტრული პიროვნება თავის მსჯელობებში და შეხედულებებში, გარემოსთან დამოკიდებულების საკითხებში თავისი საკუთარი მოთხოვნილებიდან და ინტერესებიდან გამოდის, ეგოისტი სუბიექტი ყოველთვის ეგოცენტრულია, მაგრამ